

MATURITNÁ OTÁZKA Č. 6

- a) filozofia Augusta Comta
- b) analyzujte prvé ústavy - typy ústav a ich história
- c) hospodárska politika štátu, jej nástroje, magický štvoruholník

a) filozofia Augusta Comta

Moderný spôsob uvažovania (19.-21.st.) ovplyvnili spoločensko-politické udalosti – kapitalistická spoločnosť, silný vplyv peňazí, v popredí materiálna stránka, egoizmus, narušené medziľudské vzťahy, revolúcie 19.st., boj o nové kolónie, prudký rozvoj hospodárstva, priemyslu, prvá a druhá svetová vojna, nové usporiadanie sveta, rasové konflikty v USA, Nemecku, v Južnej Afrike, snaha štátov východného bloku nastúpiť na cestu demokracie. Znak:

- 1.) poznatky prírodných vied sa oveľa pružnejšie aplikujú v praxi ako poznatky humanitných odborov, prevrat znamenal zákon relativity, poznatky kybernetiky, genetiky, využitie jadrovej energie – s pozitívami vedeckého pokroku sa objavilo aj veľké negatívum - problém odcudzenia = paradox moderného obdobia, výtvarní, ktoré mali uľahčiť život človeka, mali ľudstvo posunúť dopredu, absurdne sa začínajú obracať proti človeku, začínajú ľudstvo ohrozovať v pohode ekologických katastrof, hrozby jadrového konfliktu, menia sa hodnoty, človek je viac sústredený na vlastné ego a osobný úspech
- 2.) zo spoločenských vied má najväčší vplyv na filozofiu psychológia, sociológia, ekonómia.
- 3.) prejavuje sa *multikulturalizmus* (miešanie rôznych kultúr, zvykov, tradícií)
- 4.) filozofia od polovice 19. storočia sa nazýva **poklasická** - zmena postavenia filozofie, objavujú sa nové možnosti, funkcie, témy
- 5.) charakteristický je *pluralizmus* - rôzne filozofické školy, smery, hnutia, ktoré sa navzájom ovplyvňujú a prelínajú

Vo filozofii 19. storočia možno rozlíšiť dve línie:

- 1.) **scientistická** (*lat. scientia = veda*) - filozofia má byť úzko prepojená so špecifickými vedami, má na ne nadväzovať:
 - **pozitivismus:**
 - **klasický** (Comte, Spencer, Mill)
 - **empiricko-kritický** (Avenarius, Mach)
 - **novopozitivismus = logický pozitivismus** (Wittgenstein)
 - **novokantovstvo**
 - **marxistická filozofia**
- 2.) **antropologická** (*gr. antropos = človek*) - v centre pozornosti je človek, jeho vlastná existencia, jeho miesto v dejinách

Auguste Comte (1798-1857)

- zakladateľ pozitivismu a empirickej sociológie

- narodil v juhofrancúzskom meste Montpellier, žil v Paríži, kde sa zoznámil so socialistom **SAINT-SIMONOM**, na istý čas sa stal jeho tajomníkom. Študoval a vyučoval na slávnej École polytechnique v Paríži.

- Jeho hlavné dielo: rozsiahly šesťzväzkový „*Kurz pozitívnej filozofie*“ – cieľom jeho mysliteľského úsilia bolo založiť celé naše vedenie a poznanie na tom, čo je „pozitívne“ dané, na faktoch našej skúsenosti a na skúmaní stálych vzťahov medzi faktami, t.j. zákonoch. Podľa neho vedecká filozofia musí odmietnuť skúmanie takých otázok, ktoré presahujú našu skúsenosť a nemožno ich empiricky overiť ani vyvrátiť. Preto žiada vylúčiť z filozofie predovšetkým metafyzické otázky. Empirický základ má mať nielen naše poznanie prírody, ale aj spoločnosti. Znovu oživuje ducha osvietenstva a modernizuje ho iba na nové podmienky. Oživuje vieru osvietenstva v neohraničený pokrok vied. V historickom vývine ľudského ducha Comte rozlišuje tri štádia:

- 1.) **teologické** - ľudský duch sa orientuje na náboženskú vieru v nadprirodzené sily a mocnosti, ktoré majú bezprostredne zasahovať do sveta a pôsobiť v ňom
- 2.) **metafyzické** – skutočnosť už vysvetľuje na základe abstraktných filozofických obrazoch sveta. Nadprirodzené sily sú nahradené abstrakciami zákona, substancie, kauzality ako všeobecných princípov bytia a diania
- 3.) **pozitívne** – oslobodzuje sa od predsudkov teológie i od špekulácii metafyzickej filozofie a obmedzuje sa iba na prísne vedecké skúmanie sveta, ktoré zodpovedá modernej priemyselnej spoločnosti. Až v tomto štádiu môžeme vecne a trpezlivo poznávať

Pozitívna filozofia zovšeobecňuje poznatky jednotlivých špeciálnych vied a usporadúva ich do encyklopedického systému. Za filozofické môžeme pokladať tie otázky, ktoré nijaká zo špeciálnych vied priamo

neskúma, čo je veda, ako sú vedy usporiadané, čo je poslaním vedy. Veda poznáva preto, aby sme mohli predvídať, a predvídame preto, aby sme mohli správne konať. Comte sa usiloval vytvoriť **klasifikáciu základných vied**. Súhrnný systém všetkých vied mal obsiahnuť všetky oblasti pozitívneho vedenia ľudstva. Predpokladom všetkých vied je matematika, po nej nasleduje astronómia, fyzika, chémia, biológia a nakoniec sociálna fyzika (sociológia). Domnieva sa, že **sociológia** ako pozitívna veda o spoločnosti umožní poznať a vysvetliť sociálne fakty, odhaliť zákony, predvídať sociálne javy, a tak aj reformovať spoločnosť. Odmieťa násilné, prevratné revolučné zmeny v spoločnosti, ktoré podľa neho vedú k chaosu. Sociálnu harmóniu, postupný, regulovaný pokrok, ktorý vedie k naplneniu ideálu humanity, dosiahneme aj na základe vedy. Spolu so svojimi stúpenkami zakladá „**pozitívne náboženstvo humanity**“. Náboženské uctievanie sa zameriava na „najvyššiu bytosť“ = ľudstvo. Comtov pozitívizmus tak nadobúda črty náhradného náboženstva, ktoré má mať pozitívnu cirkev, dogmatiku, organizáciu aj hierarchiu.

b) analyzujte prvé ústavy- typy ústav a ich história

O ústave písali už **PLATÓN** a **ARISTOTELES**, poznali ju aj v starovekom Ríme. V Byzantskej ríši vládol cisár **JUSTINIÁN I.**, ktorý dal zozbierať texty rímskeho súkromného práva. Tak vznikla zbierka, ktorá v stredoveku dostala názov „*Corpus iuris civilis*“. Za **KAROLA VEĽKÉHO** sa obnovilo rímske právo, vznikalo cirkevno-kanonické právo. Prvou nepísanou ústavou je listina Veľkej Británie. Netvorí ju jeden systematický spracovaný celok právnych noriem, ale je súčasťou „*Veľkej listiny slobôd = Magna charta libertatum*“ z roku 1215 podpísanú **JÁNOM BEZZEMKOM**. Prvou písanou ústavou je Ústava USA z roku 1787. Počas Veľkej francúzskej revolúcie v r. 1789 pod heslom „*liberté-egalité-fraternité = sloboda-rovnosť-bratstvo*“ prebiehal zápas i v iných európskych štátoch o prijatie ústav, v ktorých by zakotvili občianske práva a slobody, princípy prirodzenej rovnosti, princípy suverenity štátu, deľby moci na zákonodarnú, výkonnú a súdnu – „*Deklarácia práv človeka a občana*“ - Francúzsko 1789, 1.ústava 1791, 2.ústava 1793, 3.ústava 1795. V Anglicku je nepísaná ústava a tvoria ho precedensy – sú to rozhodnutia vyšších súdov a ich záväznosť pre každý ďalší podobný prípad.

Ústava je základný zákon a znak štátu, má najvyššiu právnu silu. Je hlavným prameňom štátneho práva a obsahuje základy právneho poriadku každého štátu. Zaručuje:

- 1.) záväznú formu štátu – SR je parlamentná republika a suverénny štát, ktorý sa neviaže na žiadnu ideológiu alebo náboženstvo
- 2.) ekonomické základy spoločnosti – formy vlastníctva (štátne, súkromné, zmiešané, družstevné)
- 3.) princíp organizácie a fungovania štátnej moci
- 4.) postavenie a pôsobnosť zákonodarných, výkonných orgánov (parlament, vláda, funkcie a postavenie prezidenta)
- 5.) základne práva a povinnosti občana – ľudské a občianske práva v II. hlave
- 6.) spôsob voľby poslancov
- 7.) organizáciu a kompetenciu ústredných a miestnych orgánov št. správy – čo je obec, starosta, obecné zastupiteľstvo, ...
- 8.) zásady organizácie a činnosti súdov a prokuratúry
- 9.) otázky referenda – sú tu zakotvené ľudské a občianske práva
- 10.) všeobecné ustanovenia – štátne symboly, hlavné mesto, ...

Nie všetky ústavy sú rovnaké a preto rozlišujeme rôzne typy ústav:

- 1.) z hľadiska naplnenia požiadaviek:
 - **tuhá = rigidná** - sú to také ústavy, ktorých prijatie si vyžaduje splniť prísnejšie podmienky ako sú obyčajné zákony (napríklad vyžaduje sa kvalifikovaná väčšina, teda 2/3 alebo 3/5 poslancov, alebo ešte aj potvrdenie v referende)
 - **pružná** - nevyžadujú splnenie osobitných podmienok a menia sa tým istým spôsobom ako zákon, teda právne normy ústavného charakteru nemajú vyššiu právnu silu
- 2.) z hľadiska formy:
 - **písaná** - ide o súbor právnych noriem nachádzajúcich sa v jednom dokumente. Ak ide o viac dokumentov je medzi nimi logická a časová následnosť
 - **nepísaná** - jej znakom je práve skutočnosť, že ide o právne akty z rôznych časových období bez logickej a časovej nadväznosti
- 3.) z hľadiska súladu s realitou:
 - **právo-reálne** - vo všetkých podstatných znakoch sa zhoduje so spoločenskou realitou
 - **faktické** - obsah ústavy sa nezhoduje so spoločenskou realitou
- 4.) z hľadiska podmienok vzniku:

- **oktrojované - nanútené** - vznikli pod tlakom medzinárodných alebo vnútropolitických skutočností
 - **revolučné** - sa koncipujú v prelomových obdobiach a spravidla majú obmedzený čas trvania
 - **dohodnuté** - vznikajú dohodou štátnych orgánov
- 5.) z hľadiska formy vlády:
- **republikánske** - na čele štátu- republiky stojí prezident (individuálna hlava štátu)
 - **monarchistické** - na čele je monarcha a ústava tu spravidla neexistuje
- 6.) z hľadiska formy štátu:
- **unitaristické**- ústavy jednotlivých štátov, samostatné
 - **federatívne**- ústava 2 alebo viacerých národov žijúcich v 1 štáte

Ústava SR je unitaristická, republikánska, dohodnutá, písaná, právno-reálna a tuhá. Zakotvuje parlamentnú formu vlády.

Od vzniku 1.ČSR 28.10.1918 až po súčasnosť boli u nás prijaté mnohé ústavy:

- 1.) **28.10.1918-29.2.1920** – ústavné provizorium
- 2.) **Ústava z 29.2.1920** - text ústavy schválilo Národné zhromaždenie, od 6.3.1920 platila ako Ústavná listina ČSR – mala 10 hláv, zakotvila unitárnu formu štátu ako parlamentnú republiku na čele s prezidentom. Jej vzorom bola americká, francúzska a weimarská ústava (1919-1933) – čechoslovakizmus, zákaz cenzúry, povolené súkromné vlastníctvo, suverenita ľudu, parlamentná forma vlády, autonómia Podkarpatskej Rusi, základné práva človeka a slobody občana. Bolo zakotvené národné zhromaždenie a na Slovensku bolo Ministerstvo s plnou mocou pre správu Slovenska
- 3.) **Ústava Slovenskej republiky z 21.7.1939** – ovplyvnená talianskou, portugalskou a rakúskou ústavou, na čele štátu tiež prezident, uplatnený vodcovský princíp, smerovanie ku kresťanstvu, vazalský vzťah k Veľkomoravskej ríši
- 4.) **Ústava z 9.mája 1948** - hovorila o ľudovo-demokratickej republike vo forme diktatúry proletariátu, SNR = zákonodarný orgán, Zbor povereníkov = výkonný a vládny orgán
- 5.) **Ústava z 11.7.1960** - zmenila názov štátu na ČSSR, zmenila štátny znak, zrušila Zbor povereníkov
- 6.) **Ústavný zákon o československej federácii** z roku 1968
- 7.) **Ústava Slovenskej republiky z 1.9.1992** - platnosť nadobudla 1.10.1992

Táto ústava z roku 1992 platí dodnes s viacerými obmenami. Jej základom je **Preambula ústavy**, ktorá obsahuje základné princípy - napr. odvolávanie sa na duchovný a historický odkaz z Veľkej Moravy, mierová spolupráca s menšinami, demokratická forma vlády, ... Za preambulou nasleduje 9 hláv, tie sa delia na oddiely a tie na články. Celá ústava má spolu 156 článkov. Hlavy Ústavy SR:

- 1.hlava- obsahuje základné ustanovenia
- 2.hlava- obsahuje základné práva a slobody
- 3.hlava- sa zaoberá hospodárstvom SR
- 4.hlava- sa týka územnej samosprávy
- 5.hlava- definuje zákonodarnú moc
- 6.hlava- výkonná moc
- 7.hlava- súdna moc
- 8.hlava- prokuratúra SR a verejný ochranca práv
- 9.hlava- obsahuje prechodné a záverečné ustanovenia

Prvé ústavy (prvé právne ústavné dokumenty):

- **Magna charta libertatum**- Veľká listina slobôd 1215, Ján Bezzemok
- **Zlatá bula Ondreja II.**- 1222
- **Zlatá bula Karola VI.**- 1356
- **Dohoda o právach ľudu** alebo **Listina práv** - 1628, prvá nepísaná ústava Veľkej Británie, nie ústava v súčasnom ponímaní, netvorila systematicky súbor právnych noriem, boli to zozbierané listiny z rôznych období (jej súčasťou je napríklad Magna charta libertatum)
- **prvá písaná ústava** – dokument so špeciálnym uzákonením bola Ústava v USA (1787 – vznikla v súvislosti s dosiahnutím nezávislosti). Tejto ústave predchádzala **Ústava štátu Virginia** 1776 v rámci boja 13 amerických osád o nezávislosť.
- **Deklarácia ľudských a občianskych práv** 1789 vo Francúzku po dobytí Bastily
- **1. Ústava** 13.9.1791- bola vydaná národným zhromaždením. (Francúzsko) - vznikla pod vplyvom hesla Veľkej francúzskej revolúcie- „Sloboda, rovnosť, bratstvo.“
- **2. Ústava** 1793 – jakobínska ústava: Výbor pre verejné blaho, revolučný tribunál, popravy gilotínami
- **3. Ústava** 1795

c) hospodárska politika štátu, jej nástroje, magický štvoruholník

Hospodárska politika štátu je súhrn všetkých opatrení, cieľov a rozhodovacích procesov, ktorými štát zasahuje do ekonomiky v určitom období a v určitom čase. Patria sem všetky zásahy štátu do ekonomiky, slúžia na vyrovnávanie množstva peňazí v obehu, čo má vplyv na celkový dopyt a zamestnanosť v štáte.

Rozdelenie hospodárskej politiky:

- 1.) z časového hľadiska:
 - **krátkodobá** - do 1 roka
 - **strednodoba** - 1 až 5 rokov
 - **dlhodobá** - od 5 do 10 rokov
- 2.) z hľadiska stability:
 - **ekonomicky rast hrubého domáceho produktu**
 - **cenová stabilita**
 - **obchodná a platová rovnováha**
 - **zamestnanosť**
 - **ochrana životného prostredia**
 - **dôchodková politika**
- 3.) hľadiska prijatia jednotlivých cieľov (konceptii) – ide o **magický štvoruholník** (umenie tieto ciele dosiahnuť):
 - **Keynesovska hospodárska politika** (John Maynard Keynes) – keď sa stanovia tieto štyri ciele - **J.M. KEYNESS** bol anglický ekonóm, bol za štátne zásahy do ekonomiky, keynesovský prúd vznikol v 30.r. 20.st. (v čase veľkej hospodárskej krízy)
 - **nekonzervatívny typ** - keď sa naplnia len dva ciele – monetaristi (ekonomika nepotrebuje zásahy štátu)

Vrcholy magického štvoruholníka predstavujú percentuálne dosahované makroekonomické veličiny. Veličiny sa sledujú v určitých obdobiach (napr. obdobie fungovania vlády v porovnaní s predchádzajúcou vládou). Spriemerované veličiny v uvedených obdobiach umožňujú hodnotiť stupeň úspešnosti stabilizačnej politiky veľkosťou obsahu štvoruholníka. Čím je obsah väčší, tým je stabilizačná politika úspešnejšia. Tvar štvoruholníka ukazuje, v ktorých smeroch je politika úspešnejšia - dlhšie strany, a v ktorých je menej úspešná - kratšie strany.

Nástroje hospodárskej politiky:

- 1.) monetárna politika = priama úverová politika
- 2.) fiškálna politika
- 3.) vonkajšia a vnútorná obchodná a platobná politika
- 4.) dôchodková politika
- 5.) sociálna politika

Priame nástroje monetárnej politiky:

- 1.) regulácia spotrebného úveru – pri predaji na splátky môžu štátne orgány určiť maximálnu dobu splatnosti:
 - **zamestnanie na dobu určitú/neurčitú**
 - **výška príjmu** – zisťuje sa likvidita a solventnosť klienta
 - **doba splácania** → **výška splátok**
 - **ručenie**
 - **sociálne a zdravotné poistenie** – pri podnikoch
- 2.) regulácia investičnej činnosti – obchodné banky v určitých prípadoch poskytujú podnikateľom úver len na základe likvidity
- 3.) daňové priznanie, obrat, ziskovosť podniku, právna forma
- 4.) výška kapitálu
- 5.) doba splácania a výška splátok
- 6.) ručenie hnutel'ným a nehnuteľným majetkom
- 7.) ručitelia

Nepriame nástroje monetárnej politiky:

- 1.) diskontná sadzba = úroková miera – Národná banka SR určuje diskontnú sadzbu komerčných bánk za to, že si požičiavajú od nej peniaze:
 - ak ju zvýši, aj komerčné banky zvyšujú úroky pre klientov → národná banka robí **reštriktívnu politiku** (znižuje ponuku peňazí a obmedzuje podnikateľskú činnosť)
 - ak ju zníži, robí **expanzívnu politiku**

- 2.) stanovenie povinnej minimálnej rezervy – Národná banka stanoví povinnú rezervu vo forme % z objemu vkladov komerčným bankám, koľko peňazí majú mať v rezerve, ak zvýši rezervu, musia ju doplniť
- 3.) operácie na voľnom trhu – banky predávajú/nakupujú cenné papiere od národnej banky, ktorá robí to isté, najčastejšie sú to *obligácie* = *dlhopisy*, ktorými sa banka zaväzuje, že vyplatí veriteľovi určitú sumu peňazí aj s výnosmi

Ekonomické funkcie štátu:

- 1.) rovnosť - každý má rovnaké právo za rovnako vykonanú prácu na rovnakú mzdu (bez rozdielu rasy, pohlavia, veku, národnostnej a politickej príslušnosti, ...). Teda každý má nárok na plat, ale aj na podpory, invalidné, štipendiá, ...
- 2.) stabilita - štát sa usiluje o neustály ekonomický rast hrubého domáceho produktu, snaží sa o cenovú stabilitu (aby neboli veľké výkyvy cien), snaží sa udržať obchodnú rovnováhu (export, import, ...). Snaží sa o plnú zamestnanosť, sleduje inflačné zaťaženie
- 3.) efektívnosť - vyrábať na hranici produkčných možností, neplytváť zdrojmi krajiny, neplytváť výrobnými faktormi

Rozdelenie dôchodkov = distribúcia platov a miezd:

- 1.) prvotné rozdeľovanie dôchodkov - určujú sa platy zamestnancom vo výrobnnej sfére, ktorí priamo vytvárajú nejaké hodnoty, sú tvorcami hrubého domáceho produktu
- 2.) druhotné rozdeľovanie = redistribúcia - určovanie platov pre zamestnancov v nevýrobnej sfére, nevytvárajú konkrétne hodnoty (učitelia, štátni zamestnanci, ...). Deje sa to cez štátny rozpočet

Typy úverov:

- 1.) účelové (známy účel a menšie úroky)
- 2.) bezúčelové = spotrebné
- 3.) hypotekárne (založenie nehnuteľnosti)
- 4.) kontokorentné (povolené prečerpanie)